

© “Мөнгө, санхүү, баялаг” сэтгүүл 2018

МОНГОЛ УЛСЫН ХУДАЛДААНЫ САЛБАРЫН ТҮҮХЭН ХӨГЖЛИЙН ТОВЧ ТОЙМ, ТУЛГАМДАЖ БУЙ АСУУДЛУУД

Л.Дамбадорж¹

<i>JEL ангилал:</i>	<i>Хураангуй:</i>
A22, D51, E69	Аливаа үйл ажил, тухайлбал, сансарт ниссэн ч, газрын гүн рүү өрөмдсөн ч, айл саахалтдаа очиж цайлуулж, дайлуулсан ч, хүүхдээ сургууль цэцэрлэгт нь хүргэсэн ч, нэг харандаа авсан ч эдийн засагтай л холбоотой үйлдэл. Эдийн засагтай холбоотой үйлдэл бүхэн арилжаа наймаагаар л хэрэгждэг.
<i>Түлхүүр үг:</i>	
Ардын хоршоо, худалдааны салбар, гадаад худалдаа, экспорт, импорт	

Ардын хувьсгал ялсны дараа өөрийн гэсэн үндэсний эдийн засгийн суурь тавих зорилт тулгарсан нь зүйн асуудал. Ингээд Д.Чагдаржав, гүн Цэдэвсүрэн нарын санаачилгаар юуны өмнө ардын хоршоо байгуулахаар болж хөрөнгө цуглуулж эхэлжээ. Үүнд зориулж хандив цуглуулах ажлыг 1921 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдрөөс эхлүүлснээр гүн Цэдэвсүрэн, Богд Жавзандамба, эх дагина Дондогдулам, баатар ван Наваан-Юндэн (*МУИС-д багш байсныг тухайн үеийнхэн мэднэ дээ*), Шүүх яамны тэргүүн сайд Магсаржав (*манай улсын цэргийн нэртэй жанжин*), гүн Цогтбадамжав (*Ардын хувьсгал ялахад жанжин Д.Сүхбаатарт бэлэглэсэн байшин нь одоогийн Улаанбаатарын музей гэж Монгол бөхийн өргөөний хажууханд байгаа*), Их Нацагдорж, ван Ширнэндамдин, ёнзон хамба Лувсанхаймчиг (*Богд хааны дүү гэдэг*), С.Буянэмэх (*зохиолч*), сэцэн хаан Навааннэрэн (*Чингисийн алтан ургийн хаадын сүүлчийнхний нэг*), Х.Чойбалсан, Д.Чагдаржав, Д.Сүхбаатар, Сангийн яамны сайд С.Данзан, Ерөнхий сайд Д.Бодоо, Жалханз хутагт Дамдинбазар, жинхэнэ орлогч сайд Б.Цэрэндорж, Намын төв хорооны дарга Ц.Дамбадорж, Жамъян гүн зэрэг алдар цуутай түүхт хүмүүс, энгийн ард, лам хувраг, ноёд түшмэд, цэрэг, залуучууд зэрэг 116 нөхөд 5 лангаас 500 лан хүртэл мөнгө хандивласан нь 1922 оны 1 дүгээр сарын 26-ны өдөр болоход буюу хоршоо байгуулах кампанит ажил эхлээд 32 хоног өнгөрөхөд нийт 5963 лан цалин цагаан мөнгө болоод байжээ (*манайхан ийм л гарамгай шуурхай, идэвх санаачлага сайтай, шинэ юмыг дэмжимтгий ард түмэн дээ*). Ардын хоршооны анхны гишүүд нь дээрх 116 хүн болж 1921 оны 12 дугаар сарын 16-нд хоршоо буюу манай улсын эдийн засгийн нэг гол чухал том салбар – худалдаа байгуулагдсан түүхтэй. Дотоод, гадаад худалдаа эрхлэх анхны газрыг байгуулах ажлыг түргэтгэх үүднээс 1921 оны 11-р сарын 15-нд Засгийн газар

¹ МУИС-ийн нягтлан бодох бүртгэлийн тэнхимийн профессор, Монгол Улсын гавъяат багш. Цахим шуудан: a.unur@yahoo.com

шийдвэр гаргаж нэг түм 10 лан цалин цагаан мөнгө (*1 лан=37.3 грамм, нийт 3 тонн 733 кг 730 грамм*) ирүүлснийг Хоршоо байгуулахаар сэдсэн нөхөд хүлээж авч байжээ.

1921 оны 2 дугаар сарын 18-нд Хиагт хотоос гамин цэргийг хөөхөд ундуй сундуй үлдсэн хятадын пүүсийн эд барааг жанжин Д.Сүхбаатар хулгай дээрмээс хамгаалж Оросын Центросоюзын агуулахад хадгалуулсан байсныг ердийн хөсгөөр лам Мөржав нарын жинчид 1921 оны 10 дугаар сарын 20-нд авчирч хоршооны нярав Дугар, орос Даш, буриад Бадамжав нарт хүлээлгэн өгсөн нь 22971 лан 2 цэн 9 пунгийн үнэ бүхий хөрөнгө болж байсан гэдэг (*тун нарийн тооцдог байж*).

Үндэсний худалдаа байгуулах үйл хэрэг ийм байдлаар зохих хэмжээний хөрөнгөтэй болж, тэр үеийн аймаг, хошуу, хүрээ хийд төвлөрсөн газар нутагт эд хэрэглэгчдийн буюу харилцан туслалцах хоршоо байгуулагдаж эхэлсэн байна. Хамгийн эхнийх нь Хатгал харуулд (*ЗХУ-аас бараа импортлох, манайхаас түүхий эд экспортлоход хамгийн дөхөм газар*) хоршооны анхны салбар нээсэн, дараа нь Сайнноён хан аймгийн Заяын хүрээ (*Архангай аймгийн төв*), Түшээт хан аймгийн Сэцэн вангийн хошуу (*Төв аймаг, Дэлгэрхаан*), Сэцэн хан аймгийн жонон вангийн хошуу (*Хэнтий, Өмнөдэлгэр*), мөн аймгийн Санбэйсийн хүрээ (*Дорнод, Чойбалсан хот*), Улиастай хот (*Завхан аймгийн төв*), Сайнноён ханы хүрээ (*Өвөрхангай, Уянга*), Алтанбулаг (*Сэлэнгэ аймгийн төв*) гэхчлэн бүх аймаг, хошууд болон одоогийн Өвөр монголын Хаалганд хоршооны салбар байгуулж байсан аж.

Манай орны Харилцан туслалцах хоршоо 1922 онд 1988 гишүүнтэй, 58.8 мянган төгрөгийн хувь хөрөнгөтэй болж, 122.6 мянган төгрөгийн бараа худалдаж, 61.4 мянган төгрөгийн түүхий эд бэлтгэж, 22 мянган төгрөгийн ашигтай ажиллаж байжээ (*энэ тоо одоо үед өчүүхэн харагдавч тэр үед идэшний ирэг 20-30 мөнгө хүрч байсан уу, үгүй юү, 1947 оны үед идэшний хонь 5 төгрөг хүрэхтэй үгүйтэй байсан гэдэг*). 1925 онд хоршооны гишүүд нь 3481, хувь хөрөнгө нь 138 мянган төгрөг болж 5,133.6 мянган төгрөгийн бараа худалдаж, 2,907 мянган төгрөгийн түүхий эд бэлтгэснээр дотоод зах зээл дэх бараа эргэлтийн 20-25 хувийг эзэлж байсан нь тэр үедээ томоохон амжилт болж байсан гэдэг.

Монгол-Оросын худалдааны анхны гэрээг 1923 оны 6 дугаар сард Москва хотноо байгуулсан бөгөөд тэр үеэс эхлэн Оросын худалдааны Сибторг, Монгол шерсть, Кожсиндикат, Центросоюз зэрэг гадаад худалдааны салбар манайд нээгдэж шинэ тутам буй болсон Харилцан туслалцах хоршоотой хамтран ажиллаж эхэлснээр зөвлөлтийн бараагаар хангагдаж хятадын олон пүүс, америк, герман зэрэг гадаадын худалдааныхантай амжилттай өрсөлдөж эхэлсэн байна. Энэ өрсөлдөөндөө барааны үнийг тэднийхнээс хямдаар ард түмэнд худалддаг, түүхий эдийн үнийг тэднийхнээс илүү үнээр ард түмнээс худалдан авдаг байж. Ийнхүү яван явсаар дотоод, гадаад худалдаанд манай улс дангаар ноёрхох эзэн нь болж чадсан түүхтэй.

Эд хэрэглэгчдийн хоршоодын байгууллага өсөж хөгжсөөр, хөдөөд сум бүрт хоршооны бараа, түүхий эдийн агуулахтай, дэлгүүр мухлагтай, баг бүрт худалдаа бэлтгэлийн нэгээс хоёр агенттай болж, бараа татан авах болон түүхий эдийг экспортлох дамжлага баазад хүргэх тээврийн системтэй, худалдаа бэлтгэлийн төлөвлөгөөтэй, худалдаа бэлтгэлийн ажил гүйлгээний авцаа, өгцөөний тооцоог дав даруй гүйцэтгэх банк, тооцооны салбартай болсон юм. Эд хэрэглэгчдийн хоршооны салбар төлөвшин тогтож бааз суурьтай болсныг түшиглэж, нийтийн хоолны газар, хүүхдийн цэцэрлэг, тариа, ногооны болон гахай, тахианы аж ахуй, нүүдлийн кино, хөдөө аж ахуйн машин, техникийн засварын газар зэргийг байгуулан ажиллуулж байсан ба улсын төсвийн орлого бүрдүүлэхэд хоршоо худалдааны байгууллагуудын оролцоо их байсан (*анхны үед улсын төсвийн орлогын 90 хүртэлх хувийг бүрдүүлдэг байсныг статистикийн тоо мэдээнээс харж болно*) нь тухайн үеийн түүх юмаа. Хувьсгалын эсэргүү гэгдэх ардын бослогын үед, мөн хязгаар нэвтрэлтийн үед хоршооны байгууллагууд дээрэм тонуулд өртөж шатаалгаж, ор мөргүй болж, ажилтан албан хаагчид нь амь хохирч байжээ. Эд хэрэглэгчдийн хоршооны салбарыг 1959 онд улсын худалдаа болгосноор Хоршоодын төв холбоо нь Худалдаа, бэлтгэлийн яам, аймгуудын Хоршооны холбоод нь Худалдаа, бэлтгэлийг удирдах газар, сумдын анхны хоршоод нь Худалдаа, бэлтгэлийн анги гэгдэх болж өөрчлөгдөн хөгжиж ирсэн юм.

Дайны жилүүдэд ЗХУ-аас авах барааны хэмжээ төрөл ихээхэн багассан нь мэдээж, гэхдээ л зөвлөлтөөс зохих хэмжээгээр бараа авсаар л байж. Харин улсын бэлтгэлийн ажлыг ихэд шамдангүй зохион байгуулж, улаан цэргийн хэрэгцээг бага ч гэсэн хангахад чадах чинээгээрээ оролцож байсан юм. Манай хотын хүн ам цөөн байсан ч гэсэн дэлгүүр хоршоонд шороотой улаан давснаас өөр юмгүй болж, бараа таваар тун их хомсодсоноос нэлээд зутарч дайны жилүүдийг өнгөрөөсөн бол хөдөөгийн айл өрхүүд агт морьдоо фронтод бэлэглэж, заримыг нь худалдаж байсан ба ноос үс, арьс шир, мал сүргээ зөвлөлтөд худалдахын зэрэгцээгээр ан амьтдыг агнаж, их хэмжээний мах бэлтгэн нийлүүлж байсан бөгөөд айл бүр арьс нэхий элдэж, дээл хувцас, бээлий, хантааз хийж улаан армид бэлэглэж байсан. Ингэлээ гээд манай ард түмэн өлсөж цангаагүй, даарч хөрөөгүй, ядарч туйлдаагүй нь ямар ч зардал сүйтгэлгүйгээр цаг ямагт өсөн үржиж байдаг таван хошу малынхаа буянаар дайны хүнд үеийг царагтай давсан байдаг юм.

Ардын хувьсгалын анхны жилд үүсгэн байгуулсан манай улсын эдийн засгийн анхны байгууллага – хоршоо худалдааны өгөөж буян маш ихийг үнэлж барамгүй билээ. Ардчилсан хувьсгал болж хуучин тогтолцоог нураан унагаагаад цааш явахад эдийн засгийн үндэс буюу хөрөнгө мөнгө зайлшгүй шаардагдана. Ардын хувьсгал болоход гадаадынхны боолчлол дарлалаас чөлөөгдсөнөө мэдэрсэн ард түмэн нийтээрээ шахам хандив хөрөнгө цуглуулсан бол ардчилсан хувьсгал болоход тэр хувьсгалын үр өгөөжийг ард түмэн огт мэдэхгүй, ойлгоогүй, ойлгуулж ч амжаагүй байсан учраас хэнээс ч, хаанаас ч, аль ч улсаас эдийн засгийн тусламж харах боломж байгаагүй нь тов тодорхой.

Ардчилсан хувьсгалчид маань хөрөнгө босгох мэргэн арга олсон нь худалдаа, бэлтгэл, нийтийн хоолны газруудад байгаа эд барааны социализмын үеийн явцуу, зах зээлийн үнийг дэлхийн зах зээлд хүргээгүй, хүргэж болохгүй байсан ч гэсэн зохих хэмжээгээр нэмсэн нь билээ. Тийнхүү нэмсэн үнийн хөрөнгөөр ардчилсан хувьсгалын шинэ засгийн ажил үйлийг хэрэгжүүлэхэд нэмэр тус болж эхэлсэн гэдгийг үгүйсгэх хүн үгүй биз ээ. Энэ бол дотоод, гадаад худалдаа, бэлтгэл, нийтийн хоолны бүх газар байгууллагын өгөөж хаялга, энэ салбарыг батжуулж хөгжүүлэхэд амь биеэ зольж ирсэн үе үеийн зүтгэлтэн нөхдийн гавьяа мөнөөс мөн гэж бодном.

Монголын эд хэрэглэгчдийн хоршоодын төв холбооны даргаар 1922 оноос 1940 он хүртэл ажиллаж байсан Дамбын Чагдаржаваас Цагааны Дариймаа (*цаазлуулсан энэ хүний нэрээр нь бодвол эмэгтэй хүн бололтой. Говь-Алтайн Цээл сумын харъяат гэнэ*) хүртэлх 15 хүнээс 8 нь хилс хэргээр цаазлуулсан, хоёр нь учир битүүлгээр нас барсан, нэг нь 10 жилийн ял авсан, дөрөв нь зөнгөөрөө бурхан болсон гэдэг. Худалдааг удирдаж хөгжүүлэх үйлс нь удирдан хөтлөгчдийн хувьд амь насанд нь аюул учруулдаг осолтой ажил болж байжээ.

Ардчилсан хувьсгалын дараа бүх юм өөрчлөгдөж, эрх чөлөөтэй болсны үрээр манай залуучууд ганзагалж, гахай чирж явсаар худалдаа, наймаагаар эдийн засгаа шинээр босголцоод улам хөгжсөөр дэлхийн жишигт хүрсэн гадаад, дотоод арилжаа наймааны тогтолцоотой болгож чадсан нь үнэн гайхамшиг. Хотод ч, хөдөөд ч худалдааны том том дэлгүүр, захын сүлжээтэй боллоо, өнгөрсөн зууны тавиад оны үеийн Улаанбаатарт ганцхан ресторантай, хэдхэн дэлгүүртэй байсан бол өнөө үед өнцөг булан тойрох бүрт шахам том том дэлгүүр, баар ресторан, зочид буудал тааралдах болж, худалдаа үйлчилгээний ийм газрын тоо нэмэгдэх хэрээр хүмүүн ардын хэрэгцээ хангагдаж, худалдаа, үйлчилгээний газарт ажиллагчдын орон тоо нэмэгдэж, тэдгээр хүмүүс цалин хөлстэй болж ар гэрийнх амьжиргаа нь дээшилж байна. Татвар тушаалтаараа улсынхаа эдийн засгийг тэжээхэд буюу хүчжүүлэхэд ихэд тус дэм болж байна. Өнөө үед худалдаа үйлчилгээний тухайд дутагдаж гачигдаад байгаа юм үнэхээр “нүдний гэм” гээч болсон мэт.

Гэхдээ өө сэв байхаас аргагүй, өндөг шиг өөгүй юм гэж хаана байхсан билээ. Хамгийн гол нь дээрээ зааж залруулах, хянаж шалгах, тогтоон төвхнүүлэх харьяаны дээд газар байгууллагагүй учраас манай худалдаа үйлчилгээнийхэн “*намайг хэн хэлэхэв, нохойг хэн саахав*” гэдэгчилэнгээр аль нэг шалтгааныг далимдуулаад ч юм уу, ямар ч шалтгаан үндэслэлгүйгээр үнэ ханшийг хэт хөөрөгдөөд, өөрсдийнхөө орлогыг ч багасгаад, бор өдөр, хар шөнийг арай ядан өнгөрөөж байгаа ядуусаа болон нэмэгддэггүй шахам цалин, тэтгэвэртэй ард олныхоо амин зуулгыг улам л хүндрүүлээд байх шиг.

Улс орон бүхэн худалдааны яамтай, худалдааны хуультай байдаг шиг байгаа юм, худалдааны яамгүй, худалдааны хуульгүй улс орон манайхаас өөр хаана байдаг бол гэж бодном. Өнөө үед манай худалдааны нэрний “Х” үсэг аль нэг яамны нэрний товчилсон олон үсэг дотор харагдаж байдаг ч тэрнийг

нь “Худалдаа” гэж мэддэг, уншдаг хүн их цөөн. Худалдаа, бэлтгэлийн яамны болон гадаад худалдааны салбар гэгдэж байсан төрийн байгууллага устсанаас тэр бүтцэд ажиллаж байсан нөхөд хойно хойноосоо залгах үегүй болж өнөө үед үлдээнээд байгаа хэд нь цөмөөрөө дал, наян насны дээс алхацгаачихаад, тэр “Х” үсэг нуугдаж байгаа газарт жилд нэг удаа очигсдын тоо жилээс жилд ертөнцийн жамаар цөөрөн цөөрсөөр нэгээхэн ч хөгшин ирэхээ болих нь тодорхой болжээ.

Шинэ цагийн худалдааны яамтай, төгс боловсронгуй хуультай болж, төр засгаас ард түмнийхээ болон цогцлон бүрдээд байгаа худалдаа, үйлчилгээний салбарын олон түмэн хөдөлмөрчдийн эрх ашгийг хамгаалж хянаж зохицуулж, улсын бодлогоор хөгжүүлж баймаар байна. Эрх чөлөөтэй болсноос хүн бүр шахам худалдаа, үйлчилгээний ажил эрхлэх гэж оролдоод байгаа ч гэсэн энэ том салбарын тухай нэгдсэн мэдээлэлгүй, зах зээлийн хэрэгцээ хандлагыг тэр бүр ойлгох аргагүй байдаг, хууль, дүрэм журам, зохицуулалт байдаггүй учраас оруулж ирсэн бараа нь гүйгддэггүй, эсвэл бусадтай ижил юм байдгаас лангуугаа сахиж, амьдралынхаа бүтээлч цаг хугацааг хий дэмий өнгөрөөсөөр лангууныхаа түрээсийг төлж чадахгүйд хүрч өдрийн зээлийнхэнд идүүлсээр дампуурах тийш хандах нь ихэсдэг бололтой.

Худалдаа, үйлчилгээг төрийн бодлогоор удирдан хянаж зохицуулдаг дээд байгууллагатай болох аваас импортоор орж ирж байгаа барааны чанар чансаа, гарал үүсэл, жинхэнэ үү, хиймэл үү? гэдгийг нь тодорхойлох, хүмүүн ардын эрүүл мэндэд хортой хүнс тэжээл, хувцас хунар, тоглоом наадгай, будаг шунх мэтийг шалгаж ялгаж, хорио цээр тогтоох, экспортлогч руу нь буцаах зэрэг ажлыг хэрэгжүүлэхэд харъяа лабораторитой баймаар байгаа юм. Орж гарч байгаа барааны үнэ цэнийг нь гаальд үнэн шудрагаар толилуулдаг болгоход ч тустай баймаар. Худалдаа хариуцсан яам байгуулахад төсөв, хөрөнгөнд дарамт нэг их үүсгэхгүй, харин ч төсвийн орлогыг үнэн магад бүрдүүлэхэд ч, хэрэглэгчидэд хүргэх үнийг үнэн зөв үндэслэлтэй болгоход ч, үнэ ханш хөөрөгдөлтийг хянаж тогтоон барьж байхад ч тустай болох буй заа.

“Хүн хэлээр, мал хөлөөр” гэдэгчлэн хэн нэгэн анзаарах ч юуны магад гэж мунхагласны учир Николай Рёрих (1874 онд төрсөн уран зураач, археологч, Шамбал судлаач, аялан жуулчлаач тэрбээр 1926 онд Монголд ирж жил шахам хугацаанд судалгаа хийж, монгол сэдвээр олон зураг зураад, тэр зурагнуудаасаа “Шамбалын хаан Рэгдэндагва” хэмээх уран зургаа манай Засгийн газарт бэлэглээд 1927 онд Түвд, Энэтхэг руу явсан. Энэтхэгт ажиллаж, аж төрж байгаад 1947 онд өөд болсон гэдэг)-ийн “Хорвоо ертөнцийн долоон их нууц” хэмээх том номондоо **Шинэ эриний ойлголт** (Шинэ эрин гэж Загасныхаас Бумбын эринд 2012 оны эцсийн янар шилжсэн 2160 жил үргэлжлэх үеийг хэлжээ) гэсэн гарчиг доор дурдсан нэгэн айлдварыг нь онцлон толилуулсу: “Дорно дахины орчин үеийн сургаал ёсоор энэ эриний хувьсалын үе шат нь, нэгдүгээрт, **хамтын ажиллагаа** буюу **хоршоолол**; хоёрдугаарт, **эмэгтэйчүүдийн бүрэн эрх мэдэл**; гуравдугаарт, **сэтгэл зүйн энергийг буюу эрчимт увидасыг судлахуй**; дөрөвдүгээрт, **сэтгэцийн учир утгыг ойлгохуй** юмаа. Хувьсал өөрчлөлтийн

энэ дөрвөн өгөгдлийг бүхэл бүтнээр нь, салангид бишээр авч үзэх ёстой” гэжээ. Цаашлаад хамтын ажиллагаа бол оршихуйн болон цогцлон бүтээхүйн үндэс, нэг нэгэндээ итгэхгүй бол хамтын ажиллагаа нь “*лаазанд хийсэн хорт аалзнууд дугаа адил*” болж төрийн хөнөөлт хүчин чадал улам ихсэж ард олныг ихэд дортгох болой. **Хамтын ажиллагаа** нь бүтээн байгуулалтын үндэс болсон тэр цагт, **эмэгтэйчүүд** нь соёл уламжлалын хамгаалагч болж чадсан тэр цагт, **сэтгэл зүйн энерги** нь байх ёстой байр сууриа эзэлсэн тэр цагт, **бүтээлч сэтгэлгээний** ач холбогдлыг хүмүүн төрөлхтөн ухаарсан тэр цагт бүхий л аж амьдрал өөрчлөгдөн шинэчлэгдмүй гэхчлэн бичсэн байгаа юм. Ийнхүү хувьсалын дөрвөн үе шатны өгөгдлийг нэгэн доор нэгтгэж чадвал чи тэр намынх, би энэ намынх; чи муу, би сайн; чинийх буруу, минийх зөв; чи хар, би цагаан; чи долоог авсан, би долоохоныг авсан; танай хүүхдийн буруу, манай хүүхдийн зөв гэхчлэн эцэс төгсгөлгүй маргалдаж цэцэрхэхгүйгээр нэг нэгнээ сайтар ойлгоод эв эе олохыг урьтал болгоод буруу бол буруугаа засаад, зөв бол зөвөө улам бататгаж дэлгэрүүлээд байж чаддагсан бол манайх шиг цөөн хүн амтай, юугаар ч дутахааргүй баялагтай орон ямар ч саад тотгоргүйгээр хөгжиж дэвжсээр байж болмоор мэт.

“Ажил үйл хийдэггүй хүн

Алдаа мадаг гаргах нь үгүй,

Алдаа эндэл гаргадаггүй тэрбээр

Арга ухааныг юунаас сурахсан билээ дээ” гэж нэгэн ухаантан айлдсан нь буй. Иймээс алдаагаа мэдээд арилгаад зөв чиг замаар дээшилж болмоор. Энэ бүхнийг мэддэггүй, ойлгодоггүй хэн гуай ч байхгүй, гэхдээ л болгоож болдоггүйн шалтгаан нь нэг нэгнээ уучилж, эвлэрч чаддаггүй, эвлэрч эвсэхээр тэрнийг нь буруутгаж сурталдаад, үүний чинь цаана ийм тийм олз ашиг нуусан байгаа юм, эд нар ингэж хуйвалдаад идэж уух нь, ард түмнийг хохироох нь энэ тэр гэж хазайлгаж мурийлгаад нэг их том гэмтэнгүүдийг илрүүлээд байгаа юм шиг дүр төрх үзүүлээд мэдээллийн хэрэгслээр шуугиан дуулиан болгоод байдагт ч бас байж мэдэх.

Сэдвээсээ хазайлаа гэж бүү бодтугай. Аливаа үйл ажил, тухайлбал, сансарт ниссэн ч, газрын гүн рүү өрөмдсөн ч, айл саахалтдаа очиж цайлуулж, дайлуулсан ч, хүүхдээ сургууль цэцэрлэгт нь хүргэсэн ч, нэг харандаа авсан ч эдийн засагтай л холбоотой үйлдэл. Эдийн засагтай холбоотой үйлдэл бүхэн арилжаа наймаагаар л хэрэгждэг. Ийм учраас худалдааны сэдвийнхээ дуусгал болгож ийн чадан ядан бичиглэвэй.

Болгоотугай эрхэм хүндэт нөхөд минь!

L.Dambadorj